

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОЄКТУВАННЯ ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ

«SYNERGETIC APPROACH TO DESIGNING LIVING SPACE OF THE INDIVIDUAL»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ МАТЕРІАЛІВ
III МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

27-28 квітня 2023 року

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України (Київ)
Університет Зигмунда Фрейда (Відень, Австрія)
Муниципальний університет Сан-Каetano-ду-Сул (Бразилія)
Університет м. Вік Центральної Каталонії (м. Вік, Барселона, Іспанія)
Академія Поморська в Слупську (Польща)
Центральний Проєкт (Канзас, США)

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОЄКТУВАННЯ ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ МАТЕРІАЛІВ
III Міжнародної науково-практичної конференції
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка

27-28 квітня 2023 року

УДК 159.923.5(062)

Редакційна колегія:

М. В. Гриньова – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України (голова редакційної колегії); **Т. С. Яценко** – доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України; **М. М. Кононова** – доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор; **К. В. Седих** – доктор психологічних наук, професор; **В. Ф. Моргун** – кандидат психологічних наук, професор; **Л. Д. Заграй** – доктор психологічних наук, професор; **Salvatore Giacomuzzi** – Doctor of Psychology, Professor; **Kovalenko O. H.** – Doctor of Psychology, Professor; **Shari L. Wilson** – Doctoral Student in Educational Sustainability; **Т. М. Дзюба** – кандидат психологічних наук, доцент; **Н. О. Гончарова** – кандидат психологічних наук, доцент.

Рецензенти:

Вознюк Алла Вікторівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (м. Суми).

Паркулаб Оксана Григорівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології розвитку Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ).

Синергетичний підхід до проектування життєвого простору особистості : зб. наук. матеріалів
С 38 III Міжнарод. наук.-практ. конф. (27-28 квітня 2023 р., м. Полтава). Полтава, 2023. 359 с.

У збірнику наукових матеріалів представлено праці науковців, в яких висвітлюються найбільш актуальні науково-прикладні проблеми психологічної науки. Основний акцент зроблено на розкритті психологічних аспектів таких напрямів психологічного знання як: синергетичний підхід до психологічних процесів у системах різного рівня організації; теоретико-методологічні засади дослідження життєвого простору особистості у психології; соціокультурні умови та психологічні чинники формування внутрішнього світу особистості в ході життя; синергетичний підхід у проектуванні освітньо-професійної життєдіяльності особистості тощо.

Збірник адресовано викладачам психології закладів вищої освіти, аспірантам, студентам, працівникам у галузі практичної психології, науковцям, психологам, іншим фахівцям, які цікавляться сучасним станом розвитку психологічної науки.

УДК 159.923.5(062)

Публікації наведено в авторській редакції.

Оргкомітет не завжди поділяє погляди авторів публікацій.

За достовірність наукового матеріалу, професійного формулювання фактичних даних, цитат, власних імен, а також за розголошення фактів,

що не підлягають відкритому друку, тощо

відповідають автори публікацій та їх наукові керівники.

Електронна копія збірника наукових матеріалів безкоштовно розміщена в електронному каталозі бібліотеки ПНПУ імені В.Г. Короленка та Інституційному репозитарії ПНПУ імені В.Г. Короленка.

*Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
(протокол № 10 від 25 квітня 2023 року)*

© ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2023

© Кафедра психології ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2023

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА МЕТОД, МЕТОДИКУ ТА ТЕХНОЛОГІЮ НАВЧАННЯ

*Устенко Р. Л., Саричев Я. В., Городинська О. Ю., Каценко А. Л.
Полтавський державний медичний університет
r.l.ustenko@gmail.com, urologypolt@gmail.com, lena.gorodinskaya@gmail.com,
akatsenko@gmail.com*

Метод навчання – певним чином упорядкована діяльність, що забезпечує ефективне керівництво викладача роботою студентів з оволодіння знаннями. Методи навчання визначаються його цілями та змістом.

Опанування змістом навчання багато в чому визначається методами, які застосовує викладач. Але що таке методи загалом? Метод у перекладі з грецької означає шлях, спосіб діяльності. Хороший метод – запорука успіху у сфері людської діяльності, матеріальної, духовної, педагогічної. Свій комплекс методів (методику) застосовує і викладач у процесі навчання. Але оскільки, як зазначалося, зміст навчання надзвичайно складний, тому і методи засвоєння цього змісту надзвичайно різноманітні. Класифікація дидактичних методів є однією із складних проблем теорії навчання. Робилися спроби класифікувати ці методи на основі найрізноманітніших критеріїв. Так, на основі критерію у вигляді джерела знань методи навчання поділялися на вербальні, наочні, електронно-інформаційні, предметно-практичні і інші. На основі критерію характеру пізнавальної діяльності учнів дидактичні методи ділилися на репродуктивні та продуктивні. Проте ці класифікації виявилися мало корисними для педагогічної практики. Тому останнім часом при характеристиці загальнодидактичних методів виділяються ті з них, які використовуються у вивченні всіх навчальних дисциплін незалежно від їхньої специфіки та характеризуються певною своєрідністю, деякими власними ознаками [4].

Прийоми навчання можуть визначатись особливостями навчальної системи: при проблемному навчанні це постановка проблемних ситуацій, при пояснювально-ілюстративному – це докладне планування дій студентів для досягнення конкретних цілей тощо.

Традиційна класифікація методів навчання включає: за способом формування знань, навичок та умінь – словесні (оповідання, пояснення, інструктаж, бесіда, обговорення, дискусія, «круглий стіл», диспут, проблемний ме-

тод тощо), практичні (вправа, навчальне дослідження, пошукова робота, вербалізація уявного плану дій, самооцінки виконаних дій, ознак об'єктів і явищ, що спостерігаються), розбір дій, корекція дій, заучування алгоритму дій (інструкція), ідеомоторні дії (уявне програвання майбутніх дій), участь у практичній діяльності (під час практик та стажувань). Наочними методами є спостереження та демонстрація. Спостереження – це цілеспрямоване сприйняття об'єкта чи явища, воно спеціально планується викладачем (наприклад, спостереження за ходом операції). Може бути короточасним або тривалим, постійним або епізодичним. Демонстрація – це пред'явлення, показ предмета, явища чи дії. Існують наступні наочні засоби для демонстрації: засоби предметної наочності (реальні предмети або їх копії), образної наочності (ілюстрації, слайди, фільми), умовно символічні засоби (формули, символи, схеми).

За особливостями побудови взаємодії студента із студентами: традиційні, активні та інтерактивні методи, усний виклад (лекція, розповідь, пояснення), бесіда, обговорення, дискусія, «круглий стіл», диспут, показ, демонстрація, ілюстрація, вправи (індивідуальні та групові), ігровий метод, метод інсценування, метод «мозкової атаки», самостійна робота.

За активізацією пізнавальної діяльності студентів – пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний метод, проблемний метод, частково-пошуковий метод, частково-дослідний метод (класифікація Лернера-Скаткіна).

За логікою передачі та сприйняття інформації – дедуктивний метод, індуктивний метод.

За особливостями навчального моделювання реальних умов практичних дій: словесно-образне моделювання (словесний опис обстановки з абстрактним уявленням її студентами), фактичне моделювання, імітація (створення умов застосування спеціальних засобів і прийомів), психологічне моделювання (виклик у студентів розумових, емоційних, вольових процесів, характерних для реальних умов), моделювання протиставлення та ігрових ситуацій, метод моделювання навантажень (фізичних, моральних, психологічних).

За видами та способами контролю за ефективністю процесу навчання – методи індивідуального, загального, вибіркового, суцільного, поточного, попереднього, підсумкового та заключного контролю, самоконтролю, взаємоперевірки, звіту за індивідуальним завданням, перевірки виконання завдань, бесіди, опитування, контрольної роботи, підготовки та захисту реферату, курсової, кваліфікаційної, дипломної роботи, педагогічного тестування, зняття нормативів виконання дій, перевірки якості виготовленого продукту, оцінки.

Ефект методів досягається застосуванням методичних прийомів – елементів методу, операцій із застосування. Так, при застосуванні словесних методів використовуються прийоми усного викладу, жестикуляції, обґрунтування, залучення та утримання уваги, порушення інтересу, образності,

постановки питань, відповідей на питання, обміну думками, обговорення, узагальнення та висновків тощо [2].

Зазвичай ці методи застосовуються в процесі передачі навчальної інформації. Але у процесі розмови (розповіді, лекції) можна як передавати інформацію, так і здійснювати зворотний зв'язок у різних формах. Класичний прийом – відповідати на питання студентів, а продуманою системою питань педагога викликати їх активну розумову активність. Наприклад, на лекції це може бути методика «гандбол».

Робота з підручником, книгою, довідковою літературою також може використовуватися по-різному. Це може бути просто пошук потрібної інформації, чи дослідження, коли проводиться пошук інформації для отримання відповіді на певні питання. Пошук наукової інформації можна організувати у вигляді веб-квесту. Тут є доцільним використання різних бібліотечних інформаційних баз, як вітчизняних, так і зарубіжних у вигляді конкретних посилань на той чи інший ресурс чи джерело.

Методика освіти – опис конкретних прийомів, способів та технік педагогічної діяльності в окремих освітніх процесах, «збирання правил виховної діяльності». Методика навчання є сукупністю певного змісту та методів (педагогічна технологія). Не слід плутати поняття «методичний» та «методологічний». Методологія – це філософська категорія, яка відбиває певний світогляд і включає у собі основні принципи, які у основі тієї чи іншої науки. Методика навчання предмету включає: мету навчання, мету освіти, розвиваючу, виховну і практичну мету, принципи навчання, зміст навчання, засоби навчання, форми навчання, методи навчання, загальні методи навчання та приватні методи навчання [1; 3].

Необхідно розмежувати поняття методика та технологія навчання. Це зробити складно, бо є безліч визначень цих понять і є значні суперечності. Методика – це педагогічна наука, яка досліджує закономірності навчання в межах окремого навчального предмету. Методи навчання – методи діяльності викладача і студента, за допомогою яких досягається оволодіння знаннями, вміннями і навичками, формується власна думка студентів, розвиваються їх здібності. Поняття «методика» виражає механізм використання комплексу методів, прийомів, засобів і умов навчання та виховання студентів. В цілому, частина вчених вважає, що методика – це широка галузь знання педагогічної науки і практики, передусім дидактики. Технології є вужчою сферою. Якщо методики мають м'який, рекомендаційний характер (викладач має право більшою чи меншою мірою дотримуватися порад методичних посібників), то технології навчання регламентують чітку послідовність діяльності студентів і навчальних та керуючих дій викладача, відступ від яких порушує цілісність освітнього процесу, що може перешкоджати досягненню запланованого результату.

Розробка та обґрунтування критеріїв і показників результативності освітнього процесу належать до складних і спірних проблем. В цілому, існують два основні підходи до позиціонування сфери освіти в системі суспільних відносин. Перший підхід, більш традиційний для вітчизняної культури, розглядає освіту як інструмент суспільства і держави, спрямований на збереження власної ідентичності, підтримку та збільшення конкурентоспроможності у світі. Для нього головним критерієм результативності педагогічного процесу є рівень знань, умінь та навичок. Другий підхід розглядає освіту як послугу, що надається спеціалізованими організаціями юридичним та фізичним особам. Для цього підходу головним критерієм результативності є рівень задоволеності споживача, який платить за послугу. Знання, вміння та навички опосередковано можуть входити до складу цього критерію і навіть бути на перших місцях, але вимірюються вони виключно через задоволеність клієнта, а ще точніше, через ринковий успіх суб'єкта освітнього процесу, що продає цю педагогічну технологію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беленька Г. В. Interactive teaching methods as a means of developing students' critical thinking. Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2020. Том IV (16). С. 33-46.
2. Собченко Т. М. Змішане навчання: поняття та завдання. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі : збірник наукових праць. 2021. №75(3). С. 73-76.
3. Устенко Р. Л., Свінцицька Н. Л., Каценко А. Л. Конструювання освітнього середовища кафедр вищого медичного закладу. Сучасні проблеми вивчення медико-екологічних аспектів здоров'я людини : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю. 2022. С. 101-103.
4. Хома Т. В. Активні методи навчання в педагогіці вищої школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : збірник наукових праць. 2020. № 69(3). С. 149-152.

ЦІННІСНО-СМИСЛОВА СФЕРА СТУДЕНТІВ ЯК ЧИННИК ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Франкевич К. Р.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
frankevichkarina@gmail.com*

Дослідники психологічної галузі сьогодні активно розглядають питання становлення і розвитку особистості. Значний інтерес до цих аспектів зумовлений стрімкими соціально-політичними та культурними змінами у сучас-

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ» МЕНЕДЖЕРА <i>Стороженко О. А.</i>	238
СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД У ПРОЄКТУВАННІ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У НЕПЕРЕРВНІЙ ОСВІТІ <i>Стрельніков В. Ю.</i>	241
ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД <i>Тітов І. Г., Тітова Т. Є.</i>	245
СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА МЕТОД, МЕТОДИКУ ТА ТЕХНОЛОГІЮ НАВЧАННЯ <i>Устенко Р. Л., Саричев Я. В., Городинська О. Ю., Каценко А. Л.</i>	247
ЦІННІСНО-СМИСЛОВА СФЕРА СТУДЕНТІВ ЯК ЧИННИК ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ <i>Франкевич К. Р.</i>	250
ПРОФІЛАКТИКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТА- НУ <i>Харченко А. С., Гончарова Н. О., Юдіна Н. О.</i>	254
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА ВНУТРІШНІЙ СВІТ УКРАЇНЦІВ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР <i>Чайкіна Н. О.</i>	257
СТРЕСОСТІЙКІСТЬ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ЯК ФАКТОР УСПІШНОГО НАВЧАННЯ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ <i>Чернова В. К.</i>	261
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ <i>Черняк І. В.</i>	263
СПЕЦИФІКА ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ПРЕДСТАВНИКІВ ТОРГІВЛІ <i>Шевчик Р. С.</i>	266
ЕМОЦІЙНІ ПЕРЖИВАННЯ БАТЬКІВ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ <i>Шевчук В. В., Калініченко І. О.</i>	268
РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У МАГІСТРІВ-ПСИХОЛОГІВ <i>Шуляр А. Л., Тесленко М. М.</i>	270
ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ОБРАЗАМИ ТВАРИН У КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ <i>Яновська Т. А.</i>	274
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	277